

Wetsontwerp tot herziening der regeling van het lager onderwijs, van 2 Maart 1878

<https://hdl.handle.net/1874/234755>

mm 1105

BR. 1879. V. 13.

ADVIEZEN

VAN

Mr. J. J. TEDING VAN BERKHOUT,

Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,

OMTRENT

EENIGE BELANGRIJKE ONDERWERPEN.

II.

Wetsontwerp, tot herziening der regeling van het Lager
Onderwijs, van 2 Maart 1878.

AMSTERDAM,

C. M. VAN GOGH.

1879.

KEMINK & ZON.

A D V I E Z E N

VAN

Mr. J. J. TEDING VAN BERKHOUT,

Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,

OMTRENT

EENIGE BELANGRIJKE ONDERWERPEN.

II.

WETSONTWERP, TOT HERZIENING DER REGELING VAN HET LAGER
ONDERWIJS, VAN 2 MAART 1878.

AMSTERDAM,
C. M. VAN GOGH.
1879.

Men verwachtte in deze bladen niet eene vernieuwde of vermeerderde uitgave van hetgeen door den schrijver gezegd is, bij de behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zij geven terug den inhoud van zijne adviezen, hier en daar slechts woordelijk medegedeeld en toegelicht, ook uit de openbare discussie, welke in de Handelingen ter kennisneming voorligt.

J. J. TEDING VAN BERKHOUT.

Amsterdam, 5 November 1879.

Lager Onderwijs: Wetsontwerp-Kappeyne van de Coppello, van 2 Maart 1878.

I.

De wet op het Lager onderwijs van 1857 (Staatsbl. N°. 103) is, gedurende vele jaren na hare vaststelling, aangemerkt geworden als een heiligdom, dat onaan- tastbaar was. Zij was, meenden de voorstanders, de volle uitdrukking van den wensch en den wil der natie in het neutraal karakter van de Openbare school. In deze tonen kwam verandering uit tweeërlei opzicht, eensdeels wegens het stijgen van de prijzen der levensbehoefden, en de ongenoegzaamheid van de traktementen der onderwijzers op vele, zeer vele plaatsen, anderdeels wegens de voortdurende vermeerdering van Bijzondere scholen, en den daaruit gebleken onwil van een aanzienlijk gedeelte der natie, om zich met het onderwijs op de Openbare scholen tevreden te stellen.

Dit blijkt uit een aantal adressen, waaronder zeer vele handteekeningen gevonden werden, aan de Regeering ingediend en aan de Staten-Generaal medegedeeld in het najaar van 1874.

Men vroeg verhooging van traktement, ten einde

een talrijk en bekwaam personeel te verkrijgen en ten einde mannen van kunde en „veelzijdige ontwikkeling” zich tot den stand van hoofd- en hulponderwijzer getrokken zouden gevoelen.

Men drong hierop aan „in deze dagen van strijd „tusschen het openbaar en Bijzonder onderwijs,” ten einde de openbare school niet mocht achterstaan bij de bijzondere.

De wensch tot verhooging van de traktementen op vele plaatsen was billijk, en die verhooging was noodig, — maar men vergat hierbij, dat het aantal dergenen, die den stand van hulp- of hoofdonderwijzer begeerden, of, bij den wensch om veelzijdig ontwikkelde mannen onderwijzers te zien worden, tot dien stand toegelaten werden, afnam,

en dat daardoor de natuurlijke weg van vraag en aanbod versperd, de drukkende zorg der gemeentebesturen verzwaaard werd, terwijl men eene andere aanleiding zocht en vond „in die gewesten en gemeenten, waar het ultramontaansch en orthodox „clericalisme den scepter zwaait, en waar de gemeentebesturen onder den clericalen invloed zich „achter het minimum verschuilen.”

De spijt over de oprichting van meerdere Bijzondere scholen straalt in deze adressen door.

Hier was niet een strijd van het Bijzonder tegen het Openbaar onderwijs, geen strijd van de voorstanders aan beide zijden, maar terwijl men aan de eene zijde de vrijheid wilde genieten en gebruiken, welke na veel strijd, in 1848 verkregen was, trachtte men aan de andere zijde uit najver de gemoederen op te zetten tot bevordering van het Openbaar onderwijs,

ten koste van alle ingezetenen, ook zelfs van hen, die daarmede niet gediend waren. De toeleg was duidelijk genoeg, namelijk om dezen af te schrikken van het doen van nieuwe uitgaven voor de oprichting en instandhouding van scholen, waar een onderwijs gegeven werd, dat niet gewenscht werd noch wordt door voorstanders van het Openbaar onderwijs.

Want men bedenke, dat sedert de invoering van de wet van 1857, waren opgerezen in de Protestantse kerken in Nederland de zoogenaamde moderne begrippen, volgens welke meer en meer de confessie als een knellende band werd beschouwd en eene confessie zelfs als strijdig geacht met het beweerde karakter van het Protestantisme. Dit had ten gevolge, dat de gewenschte neutraliteit van het onderwijs, welke in den beginne nog iets van het Christelijke karakter overhield, waar geen Israëlitische scholieren werden gevonden, overging in een onderwijs en eene opvoeding, welke van het specifiek Christelijk karakter minder en minder vertoonde. Uitzonderingen werden hierop toegelaten of geduld in gemeenten, waar hetzij de Gereformeerde, hetzij de Roomsche Catholieke kerkleer geheel of bijna uitsluitend heerschte. Met welke oogen moesten dan wel worden aangezien zulke scholen, waarop zonder acht te geven op het confessioneele verschil van Protestantsche kerken, en dus zonder confessioneel onderwijs, een onderwijs en eene opvoeding volgens Gods woord werden gegeven? Deze scholen, wier oprichting zooveel mogelijk door de gemeentebesturen vóór 1848 geweerd was geworden, waren sedert in groot aantal verzezen, vooral onder

de leiding en de bevordering vanwege de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs, in 1861 gesticht.

II.

In 1874 werden door het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen eenige deskundigen uitgenoodigd „in overleg en samenwerking „met enkele leden uit het Hoofdbestuur, in het algemeen de werking der schoolwetten van 1857 en „1863, en in het bijzonder het verband tusschen „Lager- en Middelbaar onderwijs, alsmede den staat „van het voorbereidend onderwijs te onderzoeken.” Van hunne bevinding omtrent het Lager onderwijs werd rapport uitgebracht in Mei 1875.

In dit rapport worden verlangd:

- 1°. overal voldoende Openbaar Lager Onderwijs;
- 2°. dit onderwijs toegankelijk voor allen door duidelijk voorschrift en strenge handhaving van de neutraliteit der Openbare school;
- 3°. leerplicht (wanneer een voldoende aantal scholen en onderwijzers aanwezig zijn);
- 4°. verdeling van de Lagere school in drie cursussen, een tweejarigen voorbereidenden van 5—7 jaar, een vijfjarigen van eigenlijk Lager onderwijs van 7—12 jaar en een driejarigen van voortgezet Lager onderwijs van 12—15 jaar;
- 5°. geen kweekelingen op de school werkzaam als onderwijzend personeel. Voor het eigenlijk Lager onderwijs 40, voor het voortgezet Lager onderwijs

30 leerlingen per klasse als het hoogste getal, dat men mag toelaten.

6°. Verhooging van de minima der onderwijzers-tractementen.

7°. Het zoogenaamde kweekelingen-stelsel afgeschaft, de opleiding der onderwijzers op kweekscholen, en zoolang deze niet in voldoende aantal zijn, door beter ingerichte normaallessen.

8°. Op de Lagere school onderwijs, behalve in de vakken in de wet genoemd, in teekenen, gymnastiek, en nuttige handwerken voor meisjes; op de voortgezette Lagere school wiskunde, algemeene geschiedenis, volkshuishoudkunde, staatsinrichting.

9°. Verbetering der schoollokalen.

Om van de regeling der voldoening van de onkosten, van verbetering van het schooltoezicht niet te spreken.

De vereeniging „Volksonderwijs” gaf eenige wenschen en wenken naar aanleiding van het wetsontwerp door den Minister Mr. J. HEEMSKERK Az. ingediend, in 1877. Daar dit wetsontwerp niet in openbare discussie gebracht werd, kunnen wij deze wenschen en wenken voorbijgaan.

Zonder eenigszins te kort te willen doen aan den ijver en de belangstelling van andere vereenigingen en van particuliere personen, achten wij het onnoodig hier hare wenschen en wenken bijzonder te vermelden, en voldoende om, zooals wij met enkele aanstipping deden, den hoofdinhoud van het rapport der bovenvermelde Commissie, hetwelk aan het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen werd ingediend, op te geven. En wel omdat in dat rapport

het Lager onderwijs in zijn geheel, volgens de meening en de wenschen der Commissie, uitvoerig is behandeld.

Wij kunnen tevens het voorstel van den Heer A. MOENS tot wijziging van enkele bepalingen der wet op het Lager onderwijs van 13 Augustus 1857 (Staatsblad N°. 103) ingediend in 1876,

en het wetsontwerp van het Ministerie HEEMSKERK, in 1877 ingediend,

onbesproken laten en overgaan tot het wetsontwerp, dat overwogen en in publieke discussie gebracht is, het wetsontwerp van het Ministerie KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

III.

Dit wetsontwerp werd ingebracht in de Tweede Kamer bij Koninklijke boodschap van 2 Maart 1878, en nog in diezelfde maand in de afdeelingen onderzocht.

De Memorie van toelichting bij het wetsontwerp gevoegd was en is hoogst belangrijk: als gevende de beginselen aan, van welke men is uitgegaan bij het samenstellen der wet en de wijze op welke die beginselen in het ontwerp zijn uitgewerkt.

Die beginselen waren:

1°. „Voor allen, die het behoeven, moet door hare „d. i. der Regeering, gestadige zorg de gelegenheid, „om Lager onderwijs te ontvangen, nergens ontbreken. Dat onderwijs, hetgeen door omvang en gehalte „aan al de eischen des tijds behoort te beantwoorden, „moet gegeven worden in scholen, welke geregeld en

„bekostigd door het openbaar gezag, toegankelijk zijn voor de belijders van alle godsdienstige gezindheden „zonder onderscheid.”

Uit den eersten volzin zoude men opmaken, dat het voor den Staat onverschillig ware, welke de gelegenheid zij om Lager onderwijs te ontvangen.

In den tweeden wordt hetgeen in den eersten gegeven was beperkt tot scholen, geregeld en bekostigd door het openbaar gezag, en worden die scholen toegankelijk gesteld voor de belijders van alle godsdienstige gezindheden.

2°. „Volksbelang in den strengsten zin des woords, is „rechtskundig en economisch het Openbaar onderwijs „een tak van publieken dienst,” zegt de Minister, die er echter bijvoegt, eenige weinige regelen verder: „aan- „spraak op het uitsluitend recht van onderwijs te „geven, schrijft de Staat zich niet toe.”

De ongrondwettigheid van deze beschouwing in de twee eerst aangehaalde volzinnen is dikwerf betoogd, nader aangetoond in de Nota, door de anti-revolutionaire leden der Kamer ¹⁾ bij het onderzoek van het wetsontwerp in de afdelingen ingediend. In die nota werd tevens ten stelligste betwist „dat aan die openbare „school de steun van 'slands schatkist is toege- „zegd.” Dit was evenzeer noodig, omdat men, aannemendedat het openbaar onderwijs een tak van publieken dienst is, allicht geneigd is en wordt, om niet alleen de uitgaven van algemeenen aard, maar zelfs het kosteloos onderwijs, ook waar dit niet vereischt

1) Waarbij echter de Heer SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, wegens ongesteldheid, tot zijn leedwezen en dat der overigen, ontbrak.

wordt, te dekken. Aldus toch werd en wordt een ongrondwettig privilegie in zake de schoolgelden gegeven.

De algemeene beschouwingen van de Memorie van Toelichting deden ten duidelijkste erkennen, dat de Regeering, niettegenstaande herhaalde betuigingen, niettegenstaande de handelingen van de voorstanders van het vrij Christelijk schoolonderwijs, aan hen „die „geen vrede hebben met het onzijdig karakter „dat de Openbare school tegenover de leerstellige „begrippen der verschillende gezindheden bewaren „moet,” steeds aan die voorstanders toeschreef de begeerte om een confessioneel onderwijs ook op de Lagere school te geven. Ja zelfs zeide de Minister in de Eerste Kamer, op den 7^{en} Augustus: „zal ook in „in ons land eene richting, die terug wil komen op „datgene, wat de grondslag van onze nationaliteit is, „meer en meer kracht krijgen? Zal inderdaad de confessioneele school de eerste stap zijn om weder terug „te komen tot den confessioneele Staat?” ¹⁾

Men zou van meening kunnen zijn, dat de Regeering aldus partij trekt tegen de Bijzondere kerkelijke niet alleen, maar ook tegen de Bijzondere niet-kerkelijke school, tegen de vrijheid van onderwijs in het algemeen, ook volgende de partijdige voorstelling van hen, die geen invloed van den Christelijken godsdienst willen dulden. Het verkeerde hierin is aangetoond in de zitting van den 18^{en} Juni der Tweede Kamer ²⁾. En er is alle grond tot het vermoeden, dat dit een beginsel was van den Minister bij het samenstellen en

¹⁾ Bijblad Ned. Staats-courant 1877—1878 I bl. 254a.

²⁾ Bijblad Ned. Staats-courant 1877—1878 II bl. 971.

verdedigen van dit wetsontwerp; men zie het antwoord van den Minister op mijne rede, den 25^{en} Juni voorgedragen. En hetgeen toen en later door den Minister werd voorgedragen, verheft dit vermoeden tot zekerheid. Ik wil hier niet teruggeven, wat ik omtrent dit onderwerp gezegd heb, alleen het volgende: „De bestaande Bijzondere scholen zijn toch te splitsen in „drie groote kategoriën, die ook bestonden onder de „wet van 1806.” — *a.* Kerkelijke scholen, waaronder eene voorname plaats innemen diaconie-scholen. Deze scholen staan ook onder de bescherming van artt. 164 en 165 der Grondwet en van art. 1 der wet op de kerkgenootschappen, en kunnen dus ingericht worden, zooals de kerkgemeente wenscht.

b. Scholen, in de wet van 1806 Bijzondere scholen 1^e klasse genoemd, „die toen alleen bezocht mochten „worden door de kinderen van hen, die zich verbonden om die scholen te onderhouden” Deze scholen werden vóór 1848 met kracht zooveel mogelijk geweerd door de gemeentebesturen, bij welke het geven van vergunning tot oprichting lag, en

c. Bijzondere scholen der 2^e klasse, volgens de wet van 1806, door particulieren, hoofdonderwijzers, opgericht en onderhouden.

Voor deze scholen, onder *b* en *c* genoemd, is de volle vrijheid bij de grondwet van 1848 gegeven, behoudens de bekende voorwaarden van art. 194. Tegen de scholen onder *b* genoemd is de tegenzin van de liberalisten van elke schakeering nog niet geweken, en wellicht omdat op die scholen een Christelijk onderwijs en opvoeding gegeven worden, zonder de confessie van de eene of andere Christelijke kerkge-

meente tot grondslag te leggen, en dus niet confessioneel.

Vrijheid van onderwijs is gegeven en moet gehandhaafd worden voor de scholen, onder *b* en *c* genoemd, zoowel als voor de eigenlijk kerkelijke scholen.

Mag gezegd worden, dat men aldus wil terugkomen, en dat de confessioneele school, ook waar zij bestaat, een eerste stap is om weder terug te komen tot den confessioneelen Staat? Het antwoord moet ontkennend zijn.

De nu besproken beginselen zijn hoofdbeginselen: van anderen, indien zij werkelijk beginselen mogen genoemd worden, hebben wij later gelegenheid te spreken.

IV.

In mijne rede van den 19^{den} Juni 1878 (Bijblad 1877—1878 II, bl. 974^a—974^b) heb ik, op den voorgrond stellende dat bij het behandelen van een zoo gewichtig onderwerp, als het Lager onderwijs is, waarheid voegt (waarvan niet voldoende gebleken was in de Memorie van Toelichting, en wel in de Algemeene Beschouwingen), gevraagd, of de waarheid wel wordt betracht, als men 1°. de zoogenaamde zegeningen van het neutrale onderwijs voor den burgerstand wil monopoliseeren, — en daarin ligt wellicht de reden van den tegenzin tegen de Bijzondere scholen der 1^e klasse onder *b* genoemd (bl. 13), vóór en na 1848 voor den burgerstand geopend.

Dit monopoliseeren bedoelt men en bedrijft men, wanneer men:

a. den omvang van het onderwijs op de volkschool uitbreidt. Men vraagt niet wat bepaald noodig, wat eene volstrekte behoefte is voor de volkschool, men vraagt ook wat wellicht nuttig zou kunnen zijn. Zoo heeft men het wijsgeerig deel der natuurkunde ingevoerd, zoo wil men ook teeken-onderwijs invoeren, dat voor de kinderen van het volk, met het oog op het aanleeren van een ambacht beter op eene ambachts- of op eene burger dag- of avondschool onderwezen wordt.

b. het Openbaar onderwijs kosteloos wil maken en deze kosteloosheid niet beperken tot het onderwijs van arme, behoeftige kinderen.

c. de betrekking van onderwijzer aan de scholen wil openhouden voor den burgerstand, voor veelzijdig ontwikkelde jongelingen van 18 jaren (zie bl. 6). Die kan men niet vinden onder de volksklasse in het algemeen, derhalve moeten zij gezocht worden onder den burgerstand, en daarom wenscht men de examina te verzwaren, en heeft men reeds sedert eenige jaren de examina verzwaard. Dit werd tegengesproken, en ik wil niet gezegd hebben, dat dit overal even sterk geschiedt, maar toch het overgroot aantal vakken, waarover het examen loopt, en de wijze waarop het ondervragen in enkele vakken uitgebreid wordt, geeft genoegzaam te kennen, dat hier aangetoond is een gebrek in de opleiding der onderwijzers, dat hoogst nadeelige uitkomsten voor het volksonderwijs moet hebben.

2°. Wordt de waarheid betracht, wanneer men

zegt de wet te willen verbeteren uit paedagogische inzichten, en de paedagogie wordt miskend en niet behoorlijk in praktijk gebracht? „De wet,” wordt gezegd, „mag niet toelaten, dat Lager Onderwijs gegeven worde door hen, die daar geen opleiding voor „hebben gehad, of door onbevoegden.” Het onderwijs in het lezen en in het eenvoudig cijferen moet dus van de bewaarscholen (ook uit de ouderlijke woning derhalve) verbannen worden, alleen toegelaten op de Lagere scholen, of op wel ingerichte, door het openbaar gezag opgerichte of geijkte bewaarscholen. — Wat is nu paedagogie? Geene paedagogie, geene echte paedagogie dan die op de Christelijke ethiek steunt, en deze Christelijke ethiek steunt, op de grondwaarheden van het Christelijk geloof. En deze zijn op de Openbare school contrabande, en derhalve over boord die lastige paedagogie, die lastige opvoeding. — Dus op de Openbare school alleen voor de leus opvoeding door onderwijs, men wil zeggen ontwikkeling door onderwijs, maar voornamelijk, ja bijna alleen, soms met, soms zonder toevoeging van resultaten van philosophische ethiek, onderwijs. — En het onderwijs wordt toch meer en meer op de Openbare school onvruchtbaar. Van vele vakken iets, maar voor lezen, schrijven en rekenen is herhaling van het onderwijs noodig, waar het onderwijs gegeven wordt volgens den eisch van de deskundige voorstanders van de openbare school.

3°. Wordt de waarheid betracht „wanneer men „alleen heil zoekt, niet in het opwekken van de „geesten der leerlingen, niet in de beperking van den „omvang van het onderwijs, maar in de verzwaring

„der examina en in het verhoogen van de bezoldiging „der leeraren?“ „In die verhooging toch wordteen paedagogische maatregel, een tot zijn recht komen van „het paedagogisch element gezien.“

4°. „Wordt de waarheid betracht, waar men van „de opleiding tot Christelijke deugden spreekt en „geen waarborg geeft, dat de onderwijzer den Christus „erkenne en aanneme, en op die erkenning en aan- „neming gronden kan en zal de opleiding tot Chris- „telijke deugden?“

De heer MOENS zeide op den 24sten Juni: „als ik dan „hoor, dat het wordt voorgesteld als of voortaan eene „moeder haar eigen kind, dartelende aan haren schoot, „niet meer zou mogen onderwijzen, dat de examens „niet alleen zullen verzwaard worden, maar thans „reeds zoo moeielijk worden gemaakt, dat daaraan „de onderwijzersnood is toe te schrijven, en vele „andere zaken, waarop wij later terugkomen, dan „acht ik die dingen zoo ver buiten den kring der „waarheid liggen, dat het niet de moeite loont om ze „te achterhalen“ (blz. 1032). Meer niet.

De Minister antwoordde op mijne bezwaren niet anders dan met eene aardigheid; een gezegde, naar aanleiding van de verkeerde opvatting van eenige woorden van onze nota, uit zijn verband rukkende. Ook hier dus geene refutatie van de voorgedragen bezwaren, welke zelfs niet eens eenvoudig ontkend werden.

In de zitting van 26 Juni constateerde ik, op grond van het bovenstaande, „dat men over een zoo hoogst „gewichtig belang als het volksonderwijs geen ernstig „debat heeft gewild — zoo het schijnt, en dat men

„derhalve hetgeen ik gezegd heb als waarheid moet
 „aannemen, namelijk, dat het karakter der Openbare
 „(lagere) school in de laatste twintig jaren is gefaus-
 „seerd (d. i. in eene verkeerde afwijkende richting is
 „gebracht) èn ten opzichte van den aard van het
 „volksonderwijs, dat men nu geeft, meer speciaal met
 „het oog op de behoeften van den burgerstand, èn
 „ten opzichte van het weinige paedagogische karakter,
 „dat nog in de openbare school is gebleven.”

De Minister, die in den tusschentijd het een en an-
 der had moeten hooren over zijne spotternij, waar-
 mede hij ergernis gegeven had aan hen, die voor Gods
 Woord eerbied hebben, werd nu boos en zeide: „er
 „zijn genoeg leden van het schooltoezicht in deze ka-
 „mer tegenwoordig, om deze bewering van den geachten
 „afgevaardigde uit Gorkum tegen te spreken, en ik
 „geloof dat niet één hunner weigeren zal te verklaren,
 „dat wat hij geconstateerd heeft, het constateeren is
 „van een logen.”

Wij, van onze zijde, hadden niets tegen de Openbare
 school gedeclameerd, de heer MOENS deed zulks tegen
 de Bijzondere school, met aanhaling van citaten.
 „Zoo zou het kunnen gebeuren,” zeide ik, „dat men
 „bij die declamatiën, exclamatiën, reclamatiën het
 „wezen van de zaak niet toucheerde.” (bl. 1058b).

Wat in mijne vragen, of beweringen van logen schuilt,
 weet ik niet.

Wil men eene verklaring van liberale zijde aan-
 hooren? Dr. ROMBACH zeide, in de zitting van 27 Juni
 (bl. 1097^a): „Wat nu de verplichte leervakken betreft,
 „geloof ik, dat wij ons in de eerste plaats moeten
 „wachten voor het Lager onderwijs meer verplichte

„vakken aan te nemen, dan de kinderen, die trouw „de school bezoeken, redelijkerwijze kunnen leeren. „Wanneer men de praktijk nagaat, dan zal men zien, „dat slechts een gedeelte van de verplichte vakken „eenigszins grondig wordt onderwezen, -- wanneer men „nog nieuwe vakken bij de bestaande voegde — zou „dat onderwijs bovendien ontegenzeggelijk strekken „ten nadeele van de hoofdvakken, lezen, schrijven „rekenen en taal, waarin ieder kind grondig onder- „wezen moet worden.”

De algemeene beraadslaging werd gesloten.

De discussie van art. 2 van het wetsontwerp werd geopend. Daarbij werd het onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes verplichtend gesteld, met uitbreiding dus der wet van 1857, en werden de beginselen der geschiedenis (wet 1857) beperkt tot die der *V a d e r l a n d s c h e* geschiedenis. De heer MOENS stelde nu voor het *h a n d t e e k e n e n*, bij het wetsontwerp facultatief gesteld, en de *v o o r o e f e n i n g e n* der *g y m n a s t i e k* onder de verplichte vakken op te nemen.

De heer VAN DEN BERCH VAN HEEMSTEDÉ stelde voor de Vormleer te doen wegvallen. De Commissie, welke aan het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen rapport uitbracht (zie bl. 8) en het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap achtten het behoud van het leervak *V o r m l e e r* onnoodig. Hier moge tevens iets aangehaald worden uit dat rapport (bl. 31): „Het is toch een feit „dat bij de tegenwoordige inrichting op de meeste „scholen van meer Uitgebreid Lager onderwijs het eigen- „lijke Lager onderwijs, zoowel als de leerlingen dier

„scholen gedrukt gaan onder overlading met vakken, „waardoor de ontwikkelende gang van 't onderwijs „benadeeld wordt — terwijl het bovendien betwijfeld „mag worden, of het onderwijzend personeel der La- „gere school in het algemeen wel bekwaam is tot het „geven van grondig onderwijs in zooveel uiteenlopende „vakken. Bevrijdt men dus het Lager onderwijs en de „onderwijzers van den belemmerenden last van veelheid „van vakken, dan verkrijgt men beteren waarborg „voor degelijke ontwikkeling, het werktuigelijke van „'t onderwijs wordt tegengegaan, de eenheid van 't „'t onderwijs zal er door bevorderd worden, omdat „meer nadruk gelegd zal kunnen worden op ontwik- „keling. — De klacht, die op verschillende plaatsen „door het Middelbaar over het Lager Onderwijs wordt „aangeheven, is niet dat de leerlingen, die het eerste „van het laatste overnemen, te weinig weten, maar „dat zij te weinig ontwikkeld zijn, met te veel ver- „schillende vakken zijn bezig gehouden en daarvan „slechts een gebrekkige kennis hebben opgedaan.”

Het behoeft niet betoogd te worden, dat ik met deze woorden mij vereenig. En hoe luidt, of moet luiden het laatstvermeld oordeel, wanneer de kinderen, zooals ten platten lande in den regel geschiedt, niet tot het Middelbaar onderwijs overgaan? Niet hetzelfde?

De heer MOENS noemt de Vormleer a a n s c h o u w e- lijke Meetkunde, en beroept zich op de Vormleer van den heer J. Versluys die in de inleiding zegt: „De verhouding tusschen Vormleer en Meetkunde „is volkomen dezelfde als die tusschen het rekenen „van de Lagere school en de wetenschappelijke reken-

„kunde van het Gymnasium, de Hoogere burgerschool „of de Kweekschool voor onderwijzers.” Dit is niet duidelijk en niet juist. Men kan toch m. i. de Vormleer niet noemen eene Meetkunde met gebruik van passer en liniaal, waarvan het onderwijs zeer wenschelijk is op eene burger dag- of avondschool, maar niet op de lagere school voegt. Maar wat is toch de Vormleer? De vraag blijft staan. Het amendement van den Berch van Heemstede werd verworpen met 43 tegen 31 stemmen.

De heer MOENS zeide ten opzichte van het teekenen: (bl. 1094a) „Het is de bedoeling eenige vaardigheid te „vorderen om met potlood en krijt om te gaan, op „dat men iets kan voortteekenen op het bord of op „het papier, en de leerlingen bij eigen oefeningen „leiden. Het moet daarom worden een deel van het „hulponderwijzersexamen.” Eene verzwaring van dit examen is dus het gevolg van een wensch, die niet bevredigd kan worden, tenzij de onderwijzer ook in de beginselen der perspectief geoefend zij.

De amendementen van den heer MOENS werden verworpen en het artikel 2 werd onveranderd aangenomen.

Mijns inziens ligt de fout van art. 1 der wet van 1857 en van art. 2 der wet van 1878, dat men niet onderscheid maakt tusschen de scholen, hetzij ten platten lande, hetzij in de steden gevestigd, en dat de eenvormigheid der liberale begrippen ook hier wordt toegepast. Zoolang dit geschiedt blijft het onderwijs op de Openbare Lagere school onvruchtbaar.

V.

Een amendement van den heer Van den Berch van Heemstede, om de bepalingen van art. 4 van het wetsontwerp, aangaande de localen waarin lager schoolonderwijs gegeven zal worden. buiten en behalve de toepassing van art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (Staatsblad no. 58) betrekkelijk de hygiëne of zorg voor de gezondheid, ook ten opzichte van de zoogenaamde paedagogische belangen voorgesteld, alleen op de Openbare Lagere scholen toepasselijk te maken, werd in stemming gebracht Vrijdag 28 Juni, doch de stemmen staakten. Den volgenden Maandag werd het amendement met 39 tegen 37 stemmen verworpen. Zoo werd, niettegenstaande den tegenstand ook van eenige liberale leden der Kamer, eene nieuwe aanleiding tot onderdrukking der Bijzondere school aangenomen en vastgesteld.

Volgens het aangenomen art. 8 is het voorgesteld verbod om jongelieden beneden zestienjarigen leeftijd als kweekelingen in de school toe te laten beperkt tot hen, die den vijftienjarigen leeftijd nog niet zijn ingetreden. De voorgestelde maatregel is dus verzacht, maar de jongelieden moeten ten volle veertien jaren oud zijn, om in de school als kweekelingen toegelaten te worden. Zullen zij, die vlugger van begrip zijn, die meer van het gegeven onderwijs genoten hebben, wanneer zij niet als kweekelingen toe te laten zijn, van de school als gevorderde leerlingen worden geweerd, of zich, op last

hunner ouders of voogden, verwijderen? Ik wil hopen, dat in deze belangen geene moeielijkheden in den weg eener gunstige voorziening zullen gelegd worden. Zooveel weet men, dat de Regeering wenscht de opleiding op Kweekscholen; en de ondervinding leert dat men tot vervulling van zulke wenschen, indien zij gedeeld worden, drijft.

Groot is het gebrek aan onderwijzers, en men zou derhalve meenen, dat alle goede en eerlijke middelen, tot opleiding van onderwijzers dienstig, gretig en met beide handen door de Regeering en door de voorstanders van het Openbaar Onderwijs zouden worden aangegrepen. In 1874 werd van onze zijde een amendement ingediend, houdende verzoek, om te verleen een gratificatie of toelage aan onderwijzers, zoowel bij het bijzonder als bij het openbaar onderwijs, die kweekelingen mochten opleiden. Het amendement werd verworpen en onze hulp geweigerd. Nu wordt steeds de krachtige hulp der Regeering ingeroepen, en deze wilde en wil hulp, krachtige hulp geven, nog niet krachtig genoeg voor den Heer MOENS, die zijn amendement ten opzichte van die opleiding introk. Wellicht echter, zoo dit afhangt van de inzichten der Regeering, zou zij krachtiger gewerkt hebben en werken dan de Heer MOENS in zijne tijdelijke moedeloosheid verwachtte. — De bedoeling van den Heer VERHEYEN, om de opleidingsklassen te behouden, leed schipbreuk.

VI.

Dus kweekscholen, rijks- of gemeentelijke en van rijkswege ingestelde en bekostigde normaal-lessen, ter-

wijl „op gelijke of andere, bij plaatselijke verordening „te regelen, wijze de Gemeente-raad ter opleiding van „onderwijzers voorzieningen kan treffen.” Bij plaatselijke verordening, dus onder toezicht der Regeering.

Wanneer de opleiding van de onderwijzers voor de Openbare scholen geheel aldus onder het toezicht der Regeering wordt gesteld en hare zorg aanbevolen, is een nauwlettender acht geven op die opleiding noodig.

Bedenkt men hierbij, dat bij degenen, die de moderne begrippen en de moderne levensbeschouwing voorstaan, de wetenschap geacht wordt in volkomen strijd te zijn met het geloof, niet alleen met het Christelijk geloof, maar met elk autoriteitsgeloof; dat van die zijde geëischt wordt, dat men niets aanneme zonder bewijs en waar dit ontbreekt, eenvoudig ontkent, dan is de vraag geoorloofd, hoe dan nog wetenschappelijke vorming, bij het bestaan van en vasthouden aan zulke meeningen gegeven kan worden? En wanneer men tot den grondslag van kennis wil doordringen, en niets aanneemt, dan wat men bewijzen kan, zonder het geloof aan het geopenbaarde als laatste grondslag te erkennen, dan heeft men geen vasten grond voor de wetenschap en evenmin voor de zedelijkheid. Voor deze blijft niet over dan het utiliteits-beginsel, hetwelk afhangt van de omstandigheden en geen waarborg geeft voor eene zedekundige opleiding. Daarom verzocht ik den Minister: „dat bij „de nieuwe inrichting van de kweekscholen moge gelet „worden daarop, dat het paedagogisch karakter dier „scholen goed en zuiver zal worden toegepast.” Geene overgieting met wetenschappen, maar opleiding, zonder toe te geven aan de moderne dwalingen en wanbegrip-

pen in de wetenschap en in de kennis van die vakken, waarin zij onderwijs zullen moeten geven (zie bl. 1162a).

De Heer MOËNS betwijfelde, of op den grondslag door mij op den voorgrond gesteld, meer nabij aan de volmaaktheid zou gekomen worden aan de Rijkskweekscholen (zie bl. 1162b).

De Minister, kennelijk bevreesd om aan het autoriteitsgeloof toe te geven, noemde dit ontkennen van de ware wetenschap. „De ware wetenschap gaat vergezeld met hetgeen de ouden noemden *pictas*, maar „gaat uit van de waarheid alleen. De ware wetenschap erkent, evenzeer als de ware zedelijkheid geen „ander recht dan eigen overtuiging en eigen geweten” (bl. 1164a).

Voorzeker mag betwijfeld worden, of de opleiding aan 's Rijks kweekscholen voor onderwijzers een vasten en verzekerden grondslag zal hebben, indien zij volgens die beginselen, waarin alles in eigen kracht gegrond is, gegeven wordt. En mist zij dien grondslag dan zal, hoezeer de Minister zooveel mogelijk naar zijn stelsel voor voldoening aan de algemeene paedagogische eischen zal zorgen, de invloed der moderne begrippen en der moderne levensbeschouwing het stelsel van den Minister overvleugelend, niet dan treurige resultaten voor het Openbaar Onderwijs opleveren.

De Minister zelf schijnt het te erkennen, waar hij wil rekening gehouden hebben met de menschelijke natuur. „Wanneer jongelingen komen uit een kring, „waar de algemeene beschaving nog niet is doorgedrongen, en wanneer zij op de kweekschool veel „hooren wat voor hen nieuw is, dan ligt het in den

„aard der zaak — en moet men het daarom kunnen „vergeven — dat zij daarop misschien wat prat en „laatdunkend zijn.” (bl. 1164*a*). Die fouten komen op wanneer zij niet eene echt Christelijke opvoeding en opleiding genieten. De Heer MOENS zoekt daartegen een ander redmiddel en zegt (bl. 1162*b*): „Wij moeten jongelieden naar de kweekschool trekken, die „reeds van huis af eene goede opleiding genoten hebben. Wij moeten hebben jongens en meisjes uit den „burgerstand, juist hen hebben wij noodig.” (vergelijk hiermede het vermelde op bl. 15 en 18). „Maar om ze te „hebben is, doch dat later, de verzekering van eene „goede toekomst, maar in eene niet mindere mate de „opening van goed ingerichte opleidingsscholen eene „allereerste behoefte.” Men verwachtte toch niet bij zulke leerlingen, veelzijdig ontwikkeld, de lust om een eenvoudig goed volksonderwijs geven. Dit volksonderwijs kan daardoor zeer groote schade lijden.

VII.

Naar aanleiding van het amendement van den Heer DE JONGE, op art. 33, ten einde het woord Christelijke uit het artikel weg te nemen. „De vraag, die „het hier geldt is, of het onderwijs, zooals het op „de Openbare school gegeven wordt en zal worden, „dienstbaar kan worden geacht aan eene opleiding tot „Christelijke deugden.” (bl. 1222*a*), zeide de Minister, „dat in ons land nog steeds de algemeene kwaal be- „staat om zedeleer niet los te maken van dogma- „tiek,” en

„dat dit dogma” (omtrent de goede werken) „toen „in de Hervormde kerk de orthodoxie troonde en die „kerk de heerschappij had, tot groote verwaarloozing „van de zedekunde leidde” (bl. 1239a), aanhalende eenige volzinnen uit YPEY en DERMOUT's Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk.

In diezelfde zitting van 9 Juli zeide ik: „Het is „toch waar, op de Hoogescholen ten tijde van de Re- „publiek der Vereenigde Nederlanden, wist men de „zedeleer niet los te maken van dogmatiek, en met „reden. Op de Lagere scholen wist men de zedeleer „niet los te maken van de geloofswaarheden; dat „is een merkwaardig onderscheid.”

Hebben de aangehaalde schrijvers het karakter van de Nederlandsche Hervormde Kerk en hare werkzaamheden in de 17de en 18de eeuw volkomen juist voorgesteld? Ik betwijfel zulks.

„In de twee vorige eeuwen was de Kerk niet vrij „en heerschte de Staat in en over de Kerk. Van „daar dat er zooveel gebeurd is, dat tot merkelyk „nadeel en van de Kerk als gemeente van Christus en „van hare leer, als representeerende het volkomen „systeem van hetgeen door haar als waarheid gekend „werd, geschied is. Het heerschen in en over de „Kerk heeft al die nadeelen toegebracht, welke wij „nu nog betreuren. En nu nog zijn wij in velerlei „opzichten aan dien band niet ontwassen. Men moet „dus niet zeggen, dat de Kerk geheerscht heeft: zij „heeft niet geheerscht.” (bl. 1248a).

Het amendement DE JONGE werd met 53 tegen 28 stemmen verworpen.

Bij art. 44 werd door mij wederom gewezen op het

herhalingsonderwijs, nu noodig gekeurd, omdat bij de veelheid van vakken het gewoon Lager onderwijs lijdt.

Er mag gewezen worden op hetgeen de Minister zeide, bij de discussie van het voorgesteld art. 57 (bl. 1348a): „het komt bij een eerste examen” (art. 56a) „meer op aan, den persoon in het algemeen te beoordeelen, dan wel te constateeren de juiste hoeveelheid kundigheden, die hij bezit.” Deze kan m. i. voor eene vrij juiste schildering van het hulponderwijzers- en van het hoofdonderwijzers-examen doorgaan. Het ware te wenschen dat men dit onderscheid, in den aard van het schoolonderwijs gegrond, steeds voor oogen hield.

Nog zeide de Minister in de zitting van 16 Juli (bl. 1352a): „de geachte afgevaardigde uit Gorinchem „wijst op de verkeerdheid van onder de beginselen „van de kennis der natuur te willen begrijpen de „natuurkunde, wetenschappelijk onderwezen. Ik ben „dit volkomen met hem eens, en daarom juist zijn die „woorden aldus èn in de wet van 1857 gekozen èn „in het tegenwoordig ontwerp behouden.” Vergelijk nu hiermede het aangehaalde op blz. 15 en op blz. 18; op die laatste plaats speciaal, waar gesproken wordt van het constateeren van een logen.

Ik herhaal, en ik meen daartoe recht te hebben, dat waar ik in het belang van het Openbaar onderwijs een debat gewenscht had, men dit niet gewild heeft. Het door mij gesprokene moest daarom hier en daar afzonderlijk en onderscheidenlijk vermeld worden, en daarbij tevens de bestrijding, voor zooverre zij geschiedde.

VIII.

De wet werd aangenomen door de beide Kamers der Staten-Generaal en door den Koning bekrachtigd den 17 Augustus 1878.

Het petitionnement tegen de koninklijke bekrachtiging had dus oogenschijnlijk niet gebaat, maar heeft toch doen zien, bij de wetenschap van het oordeel der R. Catholieke landgenooten, hoe sterk, hoe zeer sterk de oppositie was tegen het wetsontwerp. Van de petitionarissen is niet te wachten dat, zoo al eenigen mochten buigen voor de bekrachtiging, zij hunne oppositie zullen staken. De onderwijs-quaestie is derhalve niet opgelost, zij houdt aan, zij blijft voortduren. De strijd zal niet worden opgegeven door hen, die hem aanbonden; hier toch is werkelijk een strijd *pro aris et focis*, d. i. voor altaar en huis, voor godsdienstig en huisselijk leven.

Van de zijde van voorstanders der Openbare, zogenoemde neutrale, school zal de strijd wel in de eerste plaats worden voortgezet tegen de zogenoemde confessioneele, Christelijke school (waarin echter geen confessioneel onderwijs wordt gegeven). Maar dan ook zooveel immer mogelijk tegen de kerkelijke school, schoon deze met een dubbelen verdedigingsmuur is omgeven. Die strijd zal worden gevoerd met de middelen, door de wet van 1878 aangegeven, wanneer deze in werking komt; middelen, doelende op uitputting der krachten van hen, die de vrijheid van onderwijs, in de grondwet gewaarborgd, niet als eene zinloze verklaring willen aangemerkt hebben. Maar die middelen zullen aan de andere zijde op de Open-

bare school, vooral op het platteland in de eerste plaats, een verlammen, eindelijk een doodelijken invloed oefenen. Eerst onvoldoend volksonderwijs, door onderwijzers zoozeer bekwaam gemaakt of geacht, dat zij onbekwaam voor hunne betrekking geworden zijn, daarna schorsing of staking van onderwijs. Dit, ook waar nog onderwijs volgens de methode der voorstanders van de neutraliteit gegeven wordt, brengt mede op zijn minst verwaarlozing van opvoeding. De Christelijke leer komt in minachting als niet door de Regeering geëerd, veel min bevorderd en een nieuw paganisme, heidendom, ontstaat. Heidendom op de school en binnen de palen der Kerk. Deze zal de vrucht zijn van de maatregelen door de Regeering, uit eigen ongeloof en om het ongeloof van anderen te ontzien, genomen.

Het belang der zaak van het volksonderwijs eischt eene nadere uiteenzetting van de treurige en nadeelige gevolgen van de werking der wet van 17 Augustus 1878 (Staatsblad n°. 127).

IX.

Is er in den zin, waarin het Openbaar onderwijs gegeven zal worden, verandering aangebracht?

Men weet, dat de wet op het Lager onderwijs van 1857 bedoelde de neutraliteit tusschen Protestantsche en Roomsche-Catholieke landgenooten, zoodat men van beide zijden geen aanstoot zou kunnen geven noch nemen. Bij het weren van den Bijbel van de school werd ten opzichte van scholen, welke alleen door

Protestantsche of alleen door R. Catholieke kinderen bezocht werden, oogluiking gebruikt voor het geven van onderwijs op eenigszins godsdienstigen grondslag.

Maar, zooals herinnerd werd, de zoogenaamd moderne begrippen zijn in de Protestantsche kerken, de moderne levensbeschouwing is in de niet kerkelijke kringen opgekomen, en deze hebben grooten invloed gehad op het gehalte van het gegeven onderwijs. Vandaar dan ook de toenemende weerzin bij zeer velen in het land, om van de Openbare scholen voor hunne kinderen gebruik te maken. Met te meer klem werd dan ook aangedrongen van wege de Regeering en van de schoolautoriteiten op eene nauwgezette, soms angstvallige handhaving van de bepalingen der wet van 1857 (art. 23). Die bepalingen hadden nu verkregen bij zeer velen den zin van het bevorderen en handhaven van neutraliteit tusschen het Christendom in het algemeen en het hedendaagsche moderne ongeloof. En toch bleef art. 23 in wezen, letterlijk zooals het in 1857 geformuleerd was. — En nu werd art. 33 in de nieuwe wet op gelijke wijze met dezelfde woorden geformuleerd. Men kon die formulering in 1857, ten minste volgens zeer velen in den lande, behouden, waar zij steunde op den invloed van vroegere Christelijke begrippen, wier kennis echter niet aan de eenige bron, Gods woord, ontvloeide. Maar nu, terwijl modernen, zich Christenen noemende, den Christus noch kenden, noch erkenden in zijn persoon zelfs, nu was het gebruiken van het woord Christelijke in art. 23 der wet van 1857 en in art. 33 der wet van 1878 eene onwaarheid voor hen, en diensvolgens het drijven van het Openbaar onderwijs

tot neutraliteit, eene neutraliteit tusschen Christendom en heidensch ongeloof, en aldus, hoezeer meestal bedekte, bestrijding van het Christendom. Doch men was dikwerf beschroomd om voor dat ongeloof, die bestrijding uit te komen. In de Tweede Kamer werd bij de discussie van het wetsontwerp dat ongeloof echter aan de geopenbaarde waarheid Gods minder of meer bedekt uitgesproken. Wij weten nu, dat de Regeering, zij het dan meestal verholen, om niet tegenstand te wekken, het Christendom niet eert als grondslag bij de paedagogie, noch diensvolgens als een factor bij de opvoeding en het onderwijs aanneemt of erkent.

En welk een diep treurigen invloed moet dit hebben op de onderwijzers, ambtenaren onder de Regeering, op allen, die invloed kunnen uitoefenen op den gang van het onderwijs, op de bevolking zelve!

X.

In art. 4 der wet wordt gesproken van regelen, vast te stellen omtrent den bouw en de inrichting der openbare lagere scholen, zoowel in het belang van de gezondheid als van het onderwijs.

Paedagogische gronden zullen dus hierbij in aanmerking genomen worden, en het Christendom wordt als grondslag van de paedagogie niet erkend. Wat dan? welke paedagogie zal men wenschen in te voeren, op welke grondslagen zal zij rusten? Op de zwevende gedachten van het moderne ongeloof, dat gene vastheid heeft noch kan hebben, waar zij het ge-

loof aan het geopenbaarde Woord Gods verwerpt?

En die regelen wil men, zooveel immer mogelijk, opdringen ook aan het Bijzonder onderwijs!

De Staat wil, zeide men vroeger, geen schoolmeester zijn, maar nu wordt hij paedagoog, wil hij zijne meeningen daaromtrent niet alleen invoeren, maar ook doen zegevieren. Maar dan wordt hij tevens schoolmeester, waar hij den omvang van het onderwijs bepaalt, de programma's voor de examens vaststelt en door zijne daartoe gestelde ambtenaren doet examineeren. De Staat paedagoog, de Staat schoolmeester. De vrijheid van het onderwijs, bij de Grondwet gegeven, wordt op die wijze, volgens den wensch der machthebbers, neutralisten, bedreigd en verkort.

XI.

Men kan dit alles niet ontkennen, schoon de toonegevers dien toon niet wenschen aangeslagen te zien. En met reden; zij zijn toch beducht, dat het gebouw, naar hunne meening zoo goed gefundeerd, zoo goed opgetrokken, instorte.

Dit gebouw is eene regeering voor en ten behoeve van een deel van den tegenwoordigen burgerstand door dien burgerstand; dien burgerstand namelijk die, geveleid door het marktgeschreeuw van de leiders, door den schijn van wetenschappelijkheid van de ware wetenschap en van het geloof afgeleid, die leiders bewierookt en blindelings volgt. En toch dit marktgeschreeuw moet zoo min mogelijk, alleen bij plechtige gelegenheden, gehoord worden, volgens de leiders zelve.

Maar ik wil aannemen, dat de groote menigte, die aan het marktgeschreeuw deel neemt, niet begrijpt welk het doel zij, welke de aangewende middelen zijn. Dit neemt echter niet weg, dat zij ten volle begrijpt, welke de voordeelen zijn, uit de middelen, aangewend tot bereiking van het doel vloeiende. Haar willen de leiders verzekeren haar aandeel in de regeering, door het niet gedoogen van verhooging of verlaging van den census, tot de kiesbevoegdheid vereischt; haar, een voor hare behoeften voldoende onderwijs, tegen de betaling van een gering schoolgeld, en waar deze betaling nog eene gevreesde concurrentie van het bijzonder onderwijs toelaat, kosteloos; haar mogelijk maken het bezetten van goede plaatsen of betrekkingen van onderwijzers en onderwijzeressen, door verhooging van salarissen en verzwaring van de eischen, aan welke, minder dan zij, jonge mannen of jonge dochters uit een stand, beneden die menigte gesteld, kunnen voldoen. En wederkeerig kunnen de regeeringspersonen, die met hen eenstemmig gevoelen, op dankbare waardeering en op krachtigen steun rekenen.

En wat verkrijgen zij, die aldus steunen? Een onderwijs in vele vakken van kennis, dat de echte ware wetenschappelijkheid belemmert, door de overgieting met zoogenaamde wetenschap de organen, waardoor kennis verkregen wordt en de verkregene kennis werkt, in hare werking belemmert en verstompt; een onderwijs dat onvatbaar maakt om te leeren, wanneer de tijd van het schoolgaan voorbij is; een onderwijs dat onvatbaar maakt, om in de maatschappij, naar gelang van den stand, dien men daarin bekleedt werkzaam te zijn, zooals het be-

hoorde. En bedrogen komen uit, die door het geschreeuw van de aanvoeders, voorstanders der moderne begrippen en der moderne levensbeschouwing van hunnen eenvoudigen levenstrant afgeleid zijn. En hoe velen van die aanvoeders vallen ter neder in den bloei des levens, bewijzende aldus het holle van hunne theoriën en de onvruchtbaarheid hunner plantingen!

En het volk, dat men niet tot deelneming aan het marktgeschreeuw heeft uitgenoodigd, dat hetzelfde onderwijs ontvangen moet, al heeft het niet de aspiratiën van de meer bevoorrechten, — een onderwijs, dat ten opzichte van enkele vakken van kennis door dat volk niet in het leven verwerkt kan worden, — ontvangt niet het noodige en vergeet spoedig het geleerde even zoowel als de meer bevoorrechten.

En de uitkomst van dit alles is, dat wij zijn en worden, eenige bevoorrechten uitgezonderd, „eene slecht „onderwezene natie,” en de energie bij de aldus onderwezenen is gedood.

Daarom moet, wanneer het aldus gesteld is met het openbaar Lager Onderwijs, het Bijzonder onderwijs door de overheid niet in zijne vrije ontwikkeling verhinderd worden. Het voorschrift der Grondwet zegt zulks, en het ware belang van land en volk brengt zulks mede. Vrijheid in de keuze der te onderwijzen stoffen, vrijheid om bij het geven van onderwijs ook opvoeding te paren, en dat wel op den eenigen sedert eeuwen beproefden grondslag, den werkelijk Christelijken, en dat deze vrijheid niet verhinderd worde door kleingeestige tegenwerking, of door bepalingen omtrent examen-vereischten, school-lokalen en schoolgelden. Vreest men die concurrentie, welnu zij zal voor een

deel verdwijnen, wanneer op de Openbare school de ware beginselen omtrent de genoemde onderwerpen op den troon zullen worden gezet. Vreest men ze en wil men ze bedwingen en door dwang overwinnen, de overwinning zal eene zijn, welke door nederlaag opgevolgd wordt.

Dit is voorzeker waar, dat men de oogen niet sluiten kan voor het gevaar, dat het Openbaar onderwijs vooral ten platten lande bedreigt, namelijk gebrek aan onderwijzers, die zoo „veelzijdig ontwikkeld” hunne bekwaamheid ten beste zullen willen geven aan de schooljeugd aldaar; groot schoolverzuim, omdat vele ouders ook onder het volk liever hunne kinderen op het land zullen zien werken, dan alzóó onderwezen in lezen, schrijven en rekenen, dat het niet goed geleerd en spoedig vergeten wordt. — En ditzelfde zal de toekomst zijn van de Openbare kosteloze scholen in de steden, tenzij deze bevolkt worden met kinderen uit eene klasse, voor welke de bekwame onderwijzers hunne gaven en talenten kunnen en willen ten toon spreiden.

XII.

En welke zullen dan de vruchten zijn dezer nieuwe wet tot regeling van het Lager onderwijs?

Meerdere zorg ten opzichte van de school-lokalen, uit een hygienisch en uit een paedagogisch oogpunt bezien,

betere bezoldiging der onderwijzers, en

beperking van het zoogenaamd kweekelingen-stelsel,

terwijl de opleiding van aanstaande onderwijzers op kweekscholen gedreven wordt.

Zullen deze aan het Openbaar onderwijs ten goede komen?

Ik betwijfel zulks, omdat

1°. die paedagogische eischen ten opzichte van de school-lokalen, veelal de vrucht zullen zijn van theoretische beschouwingen, waarbij dan niet genoegzaam op de ervaring zal worden gelet. Men heeft in dit opzicht de vruchten veelal onrijp bevonden.

2°. omdat met verhooging van bezoldiging gepaard gaan en zullen gaan, hogere eischen ten opzichte van bekwaamheid, eischen waaraan geen voldoening zal kunnen worden gegeven, dan door weinigen en na ernstige studie, ook in vakken van kennis, waarin op onderscheidene plaatsen nauwelijks onderwijs zal kunnen worden gegeven,

3°. omdat eene theoretische opleiding alleen bij den-gene, die aanleg heeft tot onderwijs geven, vruchtbaar kan zijn, bij de meesten echter zonder vele en langdurige practische opleiding weinig of niets geeft.

En voor het Bijzonder onderwijs, voor alle Bijzondere scholen geeft de nieuwe wet vermeerdering van drukkende banden, meer nog dan de Grondwet voorschrijft,

1°. ten opzichte van de lokalen, waarin school zal worden gehouden. De onderwijzer zal niet de vrijheid hebben zijne paedagogische inzichten omtrent de inrichting der school in praktijk te brengen, en zal hij wellicht gedwongen worden de inzichten te volgen van hen, die niet zijne ervaring hebben en te handelen tegen zijne overtuiging. Het is echter mogelijk en het

is tevens te wenschen dat de regelen, op p a e d a g o g i s c h e gronden te stellen, niet aan de Bijzondere scholen zullen worden opgelegd. Maar de wet geeft tot het opleggen van die regelen aanleiding; zelfs tegen het uitdrukkelijk voorschrift van de Grondwet!

2°. het bezwaar om geschikte en b e k w a a m g e o o r d e e l d e onderwijzers te verkrijgen; deze zullen zich op goeden prijs houden, en de onkosten daarvoor te belooopen, moeten uit particuliere middelen, kunnen niet uit 's Rijks schatkist vergoed worden.

En heeft men b e k w a a m g e a c h t e onderwijzers verkregen, de vraag rijst of men g e s c h i k t e onderwijzers zal verkrijgen. De ontwikkeling dier onderwijzers, als veelzijdig geroemd, kan zeer goed als practisch ondeugdelijk moeten erkend worden.

3°. het bezwaar om jongelingen, aan eene Rijkskweekschool opgeleid, volgens bijzondere en niet algemeene, volgens onvaste en zwevende beginselen van paedagogie, in eenige Bijzondere school te gebruiken. Men bedenke toch daarbij, dat de Bijzondere scholen daar bloeien waar de officiele en regeringsscholen steunen op eene paedagogie met onvaste en zwevende beginselen. — Moet men daaruit niet afleiden dat de bedoeling is het Bijzonder onderwijs te dooden?

Eindelijk, de Staat wordt niet alleen schoolmeester, wat men steeds ontkend heeft, maar ook paedagoog. door het vaststellen der regelen volgens art. 4, en door de opleiding van zooveel mogelijk alle onderwijzers aan 's Rijks kweekscholen, en door het afnemen van de examens door zijne ambtenaren. Het mag nog eens herhaald worden : de Staatpaedagoog en schoolmeester :

de vrijheid van onderwijs feitelijk en principieel weggenomen, maar dan ook de rampzalige gevolgen van dat onderwijs geven, namens den Staat, voor rekening en verantwoording van den Staat verblijvende.

De Staat, partij kiezende voor het ongeloof tegen het Christendom, niet meer neutraal, maar zich voegende naar het ongeloof van zijne ambtenaren, tegen den uitgedrukten wensch van de groote meerderheid van het volk, om onder eene Christelijk gezinde Regeering te leven.

Dit kan toch niet, dit mag toch niet, en het is te hopen en te wenschen dat de Hooge Regeering de bezwaren zie, welke tegen de invoering dezer wet zich opdoen. Zij moest geene wet in werking willen brengen, welke uit partij-inzichten kennelijk is geworden wat zij is, geene wet, welke wegens onderscheidene redenen, hierboven aangewezen, aan het onderwijs in het algemeen en van het geheele Nederlandsche volk schade zal toebrengen.

DRUKFOUTEN.

Blz. 25 regel 10 van boven staat: pictas, lees: pietas.
 „ 31 „ 1 „ „ „ door, „ door.